

॥ समर्थ रामदासांचा दासबोध दशक १८ ॥

॥ दशक अठरावा : बहुजिनसी ॥१८॥

समास पहिला : बहुदेवस्थाननाम

॥ श्रीराम ॥

तुज नमूं गजवदना । तुझा महिमा कळेना ।
विद्या बुद्धि देसी जना । लाहानथोरांसी ॥१॥
तुज नमूं सरस्वती । च्यारी वाचा तुझेन स्फूर्ती ।
तुझे निजरूप जाणती । ऐसे थोडे ॥२॥
धन्य धन्य चतुरानना । तां केली सृष्टीरचना ।
वेद शास्त्रें भेद नाना । प्रगट केले ॥३॥
धन्य विष्णु पाळण करिसी । येकांशें सकळ जीवांसी ।
वाढविसी वर्तविसी । जाणजाणों ॥४॥
धन्य धन्य भोळाशंकर । जयाच्या देण्यास नाही पार ।
रामनाम निरंतर । जपत आहे ॥५॥
धन्य धन्य इंद्रदेव । सकळ देवांचाहि देव ।
इंद्रलोकींचें वैभव । काये म्हणौनि सांगावें ॥६॥
धन्य धन्य येमधर्म । सकळ जाणती धर्माधर्म ।
प्राणीमात्राचें वर्म । ठाई पाडिती ॥७॥
वेंकटेंसी महिमा किती । भले उभ्यां अन्न खाती ।
वडे धिरडीं स्वाद घेती । आतळस आपालांचा ॥८॥
धन्य तूं वो बनशंकर । उदंड शाखांचिया हारी ।
विवरविवरो भोजन करी । ऐसा कैचा ॥९॥
धन्य भीम गोलांगुळा । कोरवड्यांच्या उदंड माळा ।
दहि वडे खातां सकळां । समाधान होये ॥१०॥
धन्य तूं खंडेराया । भंडारें होये पिवळी काया ।
कदिभरीत रोटगे खाया । सिद्ध होती ॥११॥
धन्य तुळजाभवानी । भक्तां प्रसन्न होते जनीं ।
गुणवैभवास गणी । ऐसा कैचा ॥१२॥
धन्य धन्य पांडुरंग । अखंड कथेचा होतो धिंग ।
तानमानें रागरंग । नाना प्रकारीं ॥१३॥
धन्य तूं गा क्षत्रपाळा । उदंड जना लाविला चाळा ।
भावें भक्ति करितां फळा । वेळ नाही ॥१४॥
रामकृष्णादिक अवतार । त्यांचा महिमा अपार ।
उपासनेस बहुत नर । तत्पर जाले ॥१५॥
सकळ देवांचे मूळ । तो हा अंतरात्माचि केवळ ।
भूमंडळीं भोग सकळ । त्यासीच घडे ॥१६॥
नाना देव होऊन बैसला । नाना शक्तिरूपें जाला ।
भोक्ता सकळ वैभवाला । तोचि येक ॥१७॥

याचा पाहावा विचार । उदंड लांबिला जोजार ।
होती जाती देव नर । किती म्हणोनि ॥१८॥
कीर्ति आणि अपकीर्ति । उदंड निंदा उदंड स्तुती ।
सर्वत्रांची भोगप्राप्ती । अंतरात्म्यासीच घडे ॥१९॥
कोण देहीं काये करितो । कोण देहीं काये भोगितो ।
भोगी त्यागी वीतरागी तो । येकचि आत्मा ॥२०॥
प्राणी साभिमानें भुलले । देह्याकडे पाहात गेले ।
मुख्य अंतरात्म्यास चुकलें । अंतरी असोनी ॥२१॥
आरे या आत्मयाची चळवळ पाहे । ऐसा भूमंडळी कोण आहे ।
अगाध पुण्ये अनुसंधान राहे । कांहींयेक ॥२२॥
त्या अनुसंधानासरिसें । जळोनी जाईजे किल्मिषें ।
अंतरनिष्ठ ज्ञानी ऐसे । विवरोन पाहाती ॥२३॥
अंतरनिष्ठ तितुके तरले । अंतरभ्रष्ट तितुके बुडाले ।
बाह्यात्कारें भरंगळले । लोकाचारें ॥२४॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
बहुदेवस्थाननिरूपणनाम समास पहिला ॥१॥१८.१

समास दुसरा : सर्वज्ञसंगनिरूपण

॥ श्रीराम ॥

नेणपणें जालें तें जालें । जालें तें होऊन गेलें ।
जाणतेपणें वर्तलें । पाहिजे नेमस्त ॥१॥
जाणत्याची संगती धरावी । जाणत्याची सेवा करावी ।
जाणत्याची सद्बुद्धि घ्यावी । हळुहळु ॥२॥
जाणत्यापासीं लेहों सिकावें । जाणत्यापासीं वाचूं सिकावें ।
जाणत्यापासीं पुसावें । सकळ कांहीं ॥३॥
जाणत्यास करावा उपकार । जाणत्यास झिजवावें शरीर ।
जाणत्याचा पाहावा विचार । कैसा आहे ॥४॥
जाणत्याचे संगतीनें भजावें । जाणत्याचे संगतीनें झिजावें ।
जाणत्याचे संगतीनें रिझावें । विवरविवरो ॥५॥
जाणत्यापासीं गावें गाणें । जाणत्यापासीं वाजवणें ।
नाना आळाप सिकणें । जाणत्यापासीं ॥६॥
जाणत्याचे कासेसी लागावें । जाणत्याचें औषध घ्यावें ।
जाणतां सांगेल तें करावें । पथ्य आधीं ॥७॥
जाणत्यापासीं परीक्षा सिकणें । जाणत्यापासीं तालिम करणें ।
जाणत्यापासीं पोहणें । अभ्यासावें ॥८॥
जाणता बोलेले तैसें बोलावें । जाणता सांगेल तैसें चालावें ।
जाणत्याचें ध्यान घ्यावें । नाना प्रकरीं ॥९॥
जाणत्याच्या कथा सिकाव्या । जाणत्याच्या युक्ति समजाव्या ।

जाणत्याच्या गोष्टी विवराव्या । सकळ कांहीं ॥ १० ॥
जाणत्याचे पेंच जाणावे । जाणत्याचे पीळ उकलावे ।
जाणता राखेल तैसे राखावे । लोक राजी ॥ ११ ॥
जाणत्याचे जाणावे प्रसंग । जाणत्याचे घ्यावे रंग ।
जाणत्याचे स्फूर्तीचे तरंग । अभ्यासावे ॥ १२ ॥
जाणत्याचा साक्षेप घ्यावा । जाणत्याचा तर्क जाणावा ।
जाणत्याचा उल्लेख समजावा । न बोलतांचि ॥ १३ ॥
जाणत्याचें धूर्तपण । जाणत्याचें राजकारण ।
जाणत्याचें निरूपण । ऐकत जावें ॥ १४ ॥
जाणत्याचीं कवित्वें सिकावीं । गद्यें पद्यें वोळखावी ।
माधुर्यवचनें समजावीं । अंतर्यामीं ॥ १५ ॥
जाणत्याचें पाहावे प्रबंद । जाणत्याचे वचनभेद ।
जाणत्याचे नाना संवाद । बरे शोधावे ॥ १६ ॥
जाणत्याची तीक्ष्णता । जाणत्याची सहिष्णता ।
जाणत्याची उदारता । समजोन घ्यावी ॥ १७ ॥
जाणत्याची नाना कल्पना । जाणत्याची दीर्घ सूचना ।
जाणत्याची विवंचना । समजोन घ्यावी ॥ १८ ॥
जाणत्याचा काळ सार्थक । जाणत्याचा अध्यात्मविवेक ।
जाणत्याचे गुण अनेक । आवघेच घ्यावे ॥ १९ ॥
जाणत्याचा भक्तिमार्ग । जाणत्याचा वैराग्ययोग ।
जाणत्याचा अवघा प्रसंग । समजोन घ्यावा ॥ २० ॥
जाणत्याचें पाहावें ज्ञान । जाणत्याचें सिकावें ध्यान ।
जाणत्याचें सूक्ष्म चिन्ह । समजोन घावें ॥ २१ ॥
जाणत्याचें अलिप्तपण । जाणत्याचें विदेहलक्षण ।
जाणत्याचें ब्रह्मविवरण । समजोन घ्यावें ॥ २२ ॥
जाणता येक अंतरात्मा । त्याचा काये सांगावा महिमा ।
विद्याकळागुणसीमा । कोणें करावी ॥ २३ ॥
परमेश्वरांचे गुणानुवाद । अखंड करावा संवाद ।
तेणेंकरितां आनंद । उदंड होतो ॥ २४ ॥
परमेश्वरें निर्मिलें तें । अखंड दृष्टीस पडतें ।
विवरविवरों समजावें तें । विवेकी जनीं ॥ २५ ॥
जितुकें कांहीं निर्माण जालें । तितुकें जगदेश्वरें निर्मिलें ।
निर्माण वेगळें केलें । पाहिजे आधीं ॥ २६ ॥
तो निर्माण करतो जना । परी पाहों जातां दिसेना ।
विवेकबळें अनुमाना । आणीत जावा ॥ २७ ॥
त्याचें अखंड लागतां ध्यान । कृपाळुपणें देतो आशान ।
सर्वकाळ संभाषण । तदांशेचि करावें ॥ २८ ॥
ध्यान धरीना तो अभक्त । ध्यान धरील तो भक्त ।
संसारापासुनी मुक्त । भक्तांस करी ॥ २९ ॥
उपासनेचे सेवटी । देवां भक्तां अखंड भेटी ।
अवुभवी जाणेल गोष्टी । प्रत्ययाची ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
सर्वज्ञसंगनिरूपणनाम समास दुसरा ॥ २ ॥ १८.२

समास तिसरा : निस्पृहशिकवण
॥ श्रीराम ॥
दुल्लभ शरीरीं दुल्लभ आयुष्य । याचा करूं नये नास ।
दास म्हणे सावकास । विवेक करावा ॥ १ ॥
न पाहातां उत्तम विवेक । अवघा होतो अविवेक ।
अविवेकें प्राणी रंक । ऐसा दिसे ॥ २ ॥
हें आपलें आपण केलें । आळसें उदास नागविलें ।
वाईट संगतीनें बुडविलें । देखत देखतां ॥ ३ ॥
मूर्खपणाचा अभ्यास जाला । बाष्कळपणें घातला घाला ।
काम चांडाळा उठिला । तरुणपणीं ॥ ४ ॥
मूर्ख आळसी आणि तरुणा । सर्वांविधीं दैन्यवाणा ।
कांहीं मिळेना कोणा । काये म्हणावें ॥ ५ ॥
जें जें पाहिजे तें तें नाही । अन्नवस्त्र तेंहि नाही ।
उत्तम गुण कांहींच नाही । अंतर्यामी ॥ ६ ॥
बोलतां येना बैसतां येना । प्रसंग कांहींच कळेना ।
शरीर मन हें वळेना । अभ्यासाकडे ॥ ७ ॥
लिहिणें नाही वाचणें नाही । पुसणें नाही सांगणें नाही ।
नेमस्तपणाचा अभ्यास नाही । बाष्कळपणें ॥ ८ ॥
आपणांस कांहींच येना । आणी सिकविलेंहि मानेना ।
आपण वेडा आणि सज्जना । बोल ठेवी ॥ ९ ॥
अंतरी येक बाहेरी येक । ऐसा जयाचा विवेक ।
परलोकाचें सार्थक । कैसें घडे ॥ १० ॥
आपला संसार नासला । मनामधें प्रस्तावला ।
तरी मग अभ्यास केला । पाहिजे विवेकाचा ॥ ११ ॥
येकाग्र करुनिया मन । बळेंचि धरावें साधन ।
येत्नी आळसाचें दर्शन । होऊंच नये ॥ १२ ॥
अवगुण अवघेचि सांडावे । उत्तम गुण अभ्यासावे ।
प्रबंद पाठ करीत जावें । जाड अर्थ ॥ १३ ॥
पदप्रबंद श्लोकप्रबंद । नाना धाटी मुद्रा छंद ।
प्रसंगज्ञानेचि आनंद । होत आहे ॥ १४ ॥
कोणे प्रसंगीं काये म्हणावें । ऐसें समजोन जाणावें ।
उगेचि वाउगे सिणावें । कासयासी ॥ १५ ॥
दुसऱ्याचें अंतर जाणावें । आदर देखोन म्हणावें ।
जें आठवेल तें गावें । हें मूर्खपण ॥ १६ ॥
जयाची जैसी उपासना । तेंचि गावें चुकावेना ।
रागज्ञाना ताळज्ञाना । अभ्यासावें ॥ १७ ॥
साहित संगीत प्रसंग मानें । करावीं कथेंचीं घमशानें ।
अर्थांतर श्रवणमननें । काढीत जावें ॥ १८ ॥
पाठ उदंडचि असावें । सर्वकाळ उजळीत जावें ।
सांगितलें गोष्टीचें असावें । स्मरण अंतरीं ॥ १९ ॥
अखंड येकांत सेवावा । ग्रन्थमात्र धांडोळावा ।
प्रचित येईल तो घ्यावा । अर्थ मनीं ॥ २० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे

समास चौथा : देहदुर्लभनिरूपण
॥ श्रीराम ॥

देह्याकरितां गणेशपूजन । देह्याकरितां शारदावंदन ।
देह्याकरितां गुरु सज्जन । संत श्रोते ॥ १ ॥
देह्याकरितां कवित्वे चालती । देह्याकरितां अधेनें करिती ।
देह्याकरितां अभ्यासिती । नाना विद्या ॥ २ ॥
देह्याकरितां ग्रंथलेखन । नाना लिपीवोळखण ।
नाना पदार्थशोधन । देह्याकरितां ॥ ३ ॥
देह्याकरितां माहाज्ञानी । सिद्ध साधु ऋषी मुनी ।
देह्याकरितां तीर्थाटणी । फिरती प्राणी ॥ ४ ॥
देह्याकरितां श्रवण घडे । देह्याकरितां मननीं पवाडे ।
देह्याकरितां देहीं आतुडे । मुख्य परमात्मा ॥ ५ ॥
देह्याकरितां कर्ममार्ग । देह्याकरितां उपासनामार्ग ।
देह्याकरितां ज्ञानमार्ग । भूमंडळीं ॥ ६ ॥
योगी वीतरागी तापसी । देह्याकरितां नाना सायासी ।
देह्याकरितां आत्मयासी । प्रगटणें घडे ॥ ७ ॥
येहलोक आणि परलोक । देह्याकरितां सकळ सार्थक ।
देहेविण निरार्थक । सकळ कांहीं ॥ ८ ॥
पुरश्चरणें अनुष्ठानें । गोरांजनें धूम्रपानें ।
सीतोष्ण पंचाग्नी साधणें । देह्याकरितां ॥ ९ ॥
देह्याकरितां पुण्यसीळ । देह्याकरितां पापी केवळ ।
देह्याकरितां अनर्गळ । सुचिस्मंत ॥ १० ॥
देह्याकरितां अवतारी । देह्याकरितां वेषधारी ।
नाना बंडें पाषांडें करी । देह्याकरितां ॥ ११ ॥
देह्याकरितां विषयभोग । देह्याकरितां सकळ त्याग ।
होती जाती नाना रोग । देह्याकरितां ॥ १२ ॥
देह्याकरितां नवविधा भक्ती । देह्याकरितां चतुर्विधा मुक्ती ।
देह्याकरितां नाना युक्ती । नाना मते ॥ १३ ॥
देह्याकरितां दानधर्म । देह्याकरितां नाना वर्म ।
देह्याकरितां पूर्वकर्म । म्हणती जनीं ॥ १४ ॥
देह्याकरितां नाना स्वार्थ । देह्याकरितां नाना अर्थ ।
देह्याकरितां होईजे वेर्थ । आणि धन्य ॥ १५ ॥
देह्याकरितां नाना कळा । देह्याकरितां उणा आगळा ।
देह्याकरितां जिव्हाळा । भक्तिमार्गाचा ॥ १६ ॥
नाना सन्मार्गसाधनें । देह्याकरितां तुटती बंधनें ।
देह्याकरितां निवेदनें । मोक्ष लाभे ॥ १७ ॥
देहे सकळामधें उत्तमु । देही राहिला आत्मारामु ।
सकळां घटीं पुरुषोत्तमु । विवेकी जाणती ॥ १८ ॥
देह्याकरितां नाना कीर्ती । अथवा नाना अपकीर्ती ।
देह्याकरितां होती जाती । अवतारमाळिका ॥ १९ ॥
देह्याकरितां नाना भ्रम । देह्याकरितां नाना संभ्रम ।
देह्याचेन उत्तमोत्तम । भोगिती पदे ॥ २० ॥

देह्याकरितां सकळ कांहीं । देह्याविण कांहीं नाही ।
आत्मा विरे ठाई ठाई । नव्हताच जैसा ॥ २१ ॥
देहे परलोकींचें तारूं । नाना गुणांचा गुणागरु ।
नाना रत्नांचा विचारु । देह्याचेनी ॥ २२ ॥
देह्याचेन गायेनकळा । देह्याचेन संगीतकळा ।
देह्याचेन अंतर्कळा । ठाई पडे ॥ २३ ॥
देहे ब्रह्मांडाचें फळ । देहे दुल्लभचि केवळ ।
परी या देह्यास निवळ । उमजवावे ॥ २४ ॥
देह्याकरितां लहानथोर । करिती आपुलाले व्यापार ।
त्याहिमधें लाहानथोर । कितीयेक ॥ २५ ॥
जे जे देहे धरुनी आले । ते ते कांहीं करून गेले ।
हरिभजनें पावन जाले । कितीयेक ॥ २६ ॥
अष्टधा प्रकृतीचें मूळ । संकल्परूपचि केवळ ।
नाना संकल्पें देहेफळ । घेऊन आलें ॥ २७ ॥
हरिसंकल्प मुळीं होता । तोचि फळीं पाहावा आतां ।
नाना देह्यांतरीं तत्वता । शोधितां कळे ॥ २८ ॥
वेलाचे मुळीं बीज । उदकरूप वेली समज ।
पुढें फळामधें बीज । मुळींच्या अंगें ॥ २९ ॥
मुळाकरितां फळ येतें । फळाकरितां मूळ होतें ।
येणेंकरितां होत जातें । भूमंडळ ॥ ३० ॥
असो कांहीं येक करणें । कैसें घडे देह्याविणें ।
देहे सार्थकीं लावणें । म्हणिजे बरें ॥ ३१ ॥
आत्म्याकरितां देहे जाला । देह्याकरितां आत्मा तगला ।
उभययोगें उदंड चालिला । कार्यभाग ॥ ३२ ॥
चोरून गुप्तरूपें करावें । तें आत्मयासी पडे ठावें ।
कर्तृत्व याचेन स्वभावें । सकळ कांहीं ॥ ३३ ॥
देह्यामधें आत्मा असतो । देहे पूजितां आत्मा तोषतो ।
देहे पीडितां आत्मा क्षोभतो । प्रत्यक्ष आतां ॥ ३४ ॥
देह्यावेगळी पूजा पावेना । देह्याविण पूजा फावेना ।
जनीं जनार्दन म्हणोनी जना । संतुष्ट करावें ॥ ३५ ॥
उदंड प्रगटला विचार । धर्मस्थापना तदनंतर ।
तेथेंच पूजेस अधिकार । पुण्यशरीरी ॥ ३६ ॥
सगट भजन करूं येतें । तरी मूर्खपण आंगीं लागतें ।
गाढवासी पूजितां कळतें । काये त्याला ॥ ३७ ॥
पूज्य पूजेसी अधिकार । उगेचि तोषवावे इतर ।
दुखऊं नये कोणाचें अंतर । म्हणिजे बरें ॥ ३८ ॥
सकळ जगदांतरींचा देव । क्षोभता राहाव्या कोठें ठाव ।
जनावेगळा जनास उपाव । आणीक नाही ॥ ३९ ॥
परमेश्वराचे अनंत गुण । मनुष्यें काये सांगावी खूण ।
परंतु अध्यात्मग्रंथश्रवण । होतां उमजे ॥ ४० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
देहदुर्लभनिरूपणनाम समास चौथा ॥ ४ ॥ १८.४

समास पांचवा : करंटपरीक्षानिरूपण

॥ श्रीराम ॥

धान्य उदंड मोजिलें । परी त्या मापें नाही भक्षिलें ।
विवरल्यविण तैसैं जालें । प्राणीमात्रासी ॥ १ ॥
पाठ म्हणतां आवरेना । पुसतां कांहींच कळेना ।
अनुभव पाहातां अनुमानास । मधें पडें ॥ २ ॥
शब्दरत्नें परीक्षावीं । प्रत्ययाचीं पाहोन घ्यावीं ।
येर ते अवधीं सांडावीं । येकीकडे ॥ ३ ॥
नावरूप आवघें सांडावें । मग अनुभवास मांडावें ।
सार असार येकचि करावें । हें मूर्खपण ॥ ४ ॥
लेखकें कुळ समजवावें । किंवा उगेंच वाचावें ।
येणें दृष्टांतें समजावें । कोणीतरी ॥ ५ ॥
जेथें नाही समजावीस । तेथें आवघी कुसमुस ।
पुसों जातां वसवस । वक्ता करी ॥ ६ ॥
नाना शब्द येकवटिले । प्रचीतीवीण उपाव केले ।
परी ते अवघेचि वेथें गेले । फडप्रसंगीं ॥ ७ ॥
पसेवरी वैरण घातलें । तांतडीनें जातें वोडिलें ।
तेणें पीठ बारीक आलें । हें तो घडेना ॥ ८ ॥
घांसामागें घांस घातला । आवकाश नाही चावायाला ।
अवघा बोकणा भरिला । पुढें कैसें ॥ ९ ॥
एका फडनिसीचें लक्षण । विरंग जाऊं नेदी क्षण ।
समस्तांचें अंतःकर्ण । सांभाळीत जावें ॥ १० ॥
सूक्ष्म नामें सुखें घ्यावीं । तितुकीं रूपें वोळखावीं ।
वोळखोन समजवावीं । श्रोतयांसी ॥ ११ ॥
समशा पुरतां सुखी होती । श्रोते अवघे आनंदती ।
अवघे क्षणक्षणा वंदिती । गोसावियांसी ॥ १२ ॥
समशा पुरतां वंदिती । समशा न पुरतां निंदिती ।
गोसांवी चिणचिण करिती । कोण्या हिशेवें ॥ १३ ॥
शुध सोनें पाहोन घ्यावें । कसी लाउनी तावावें ।
श्रवणमननें जाणावें । प्रत्ययासी ॥ १४ ॥
वैद्याची प्रचित्त येना । वेथा परती होयेना ।
आणी रागेजावें जना । कोण्या हिशेवें ॥ १५ ॥
खोटें कोठेंचि चालेना । खोटें कोणास मानेना ।
याकारणें अनुमाना । खरें आणावें ॥ १६ ॥
लिहिणें न येतां व्यापार केला । कांहीं येक दिवस चालिला ।
पुसता सुरनीस भेटला । तेव्हां खोटें ॥ १७ ॥
सर्व आवघें हिशेबीं ठावें । प्रत्यय साक्षीनें बोलावें ।
मग सुरनीसैं काये करावें । सांगाना कां ॥ १८ ॥
स्वये आपणचि गुंते । समजावीस कैसी होते ।
नेणतां कोणीयेक ते । आपदों लागती ॥ १९ ॥
बळेंविण युद्धास गेला । तो सर्वस्वें नागवला ।
शब्द ठेवावा कोणाला । कोण कैसा ॥ २० ॥
जे प्रचीतीस आलें खरें । तेंचि घ्यावें अत्यादरें ।
अनुभवेविण जें उत्तरें । तें फलकटें जाणावीं ॥ २१ ॥

सिकऊं जातां राग चढे । परंतु पुढें आदळ घडे ।
खोटा निश्चय तात्काळ उडे । लोकामधें ॥ २२ ॥
खरें सांडुनी खोटें घेणें । भकाधेस काये उणें ।
त्रिभुवनीं नारायणे । न्याय केला ॥ २३ ॥
तो न्याय सांडितां सेवटीं । अवघें जगचि लागे पाठीं ।
जनी भंडभांडों हिंपुटीं । किती व्हावें ॥ २४ ॥
अन्यायें बहुतांस पुरवलें । हें देखिलें ना ऐकिलें ।
वेडें उगेंचि भरीं भरलें । असत्याचे ॥ २५ ॥
असत्य म्हणिजे तेंचि पाप । सत्य जाणावें स्वरूप ।
दोहीमधें साक्षप । कोणाचा करावा ॥ २६ ॥
मायेमधें बोलणें चालणें साचें । माया नस्तां बोलणें कैचें ।
याकारणें निशब्दाचें । मूळ शोधावें ॥ २७ ॥
वाच्यांश जाणोनि सांडावा । लक्ष्यांश विवरोन घ्यावा ।
याकारणें निशब्द मुळाचा गोवा । आढळेना ॥ २८ ॥
अष्टधा प्रकृती पूर्वपक्ष । सांडून अलक्षीं लावावें लक्ष ।
मननसीळ परम दक्ष । तोचि जाणे ॥ २९ ॥
नाना भूस आणि कण । येकचि म्हणणें अप्रमाण ।
रस चोवडिया कोण । शाहाणा सेवी ॥ ३० ॥
पिंडी नित्यानित्य विवेक । ब्रह्मांडीं सारासार अनेक ।
सकळ शोधूनियां येक । सार घ्यावें ॥ ३१ ॥
मायेकरितां कोणीयेक । अन्वय आणि वीतरेक ।
ते माया नस्तां विवेक । कैसा करावा ॥ ३२ ॥
तत्त्वं तत्त्व सर्व शोधावें । माहांवाकीं प्रवेशावें ।
आत्मनिवेदनें पावावें । समाधान ॥ ३३ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
करंटपरीक्षानिरूपणनाम समास पांचवा ॥ ५ ॥ १८.५

समास सहावा : उत्तमपुरुषनिरूपण
॥ श्रीराम ॥

नाना वस्त्रें नाना भूषणें । येणें शरीर शृंगारणें ।
विवेकें विचारें राजकरणें । अंतर शृंगारिजे ॥ ११ ॥
शरीर सुंदर सतेज । वस्त्रें भूषणें केले सज्ज ।
अंतरीं नस्तां च्यातुर्यबीज । कदापि शोभा न पवे ॥ २ ॥
तुंड हेंकाड कठोर वचनी । अखंड तोले साभिमानी ।
न्याय नीति अंतःकर्णी । घेणार नाही ॥ ३ ॥
तन्हे सीघ्रकोपी सदा । कदापि न धरी मर्यादा ।
राजकारण संवादा । मिळोचि नेणें ॥ ४ ॥
ऐसें लौंद बेडमानी । कदापि सत्य नाही वचनीं ।
पापी अपस्मार जनीं । राक्षस जाणावें ॥ ५ ॥
समयासारिखा समयो येना । नेम सहसा चलेना ।
नेम धरितां राजकारणा । अंतर पडे ॥ ६ ॥
अति सर्वत्र वर्जावें । प्रसंग पाहोन चालावें ।
हटनिग्रहीं न पडावें । विवेकीं पुरुषें ॥ ७ ॥
बहुतचि करितां हट । तेथें येऊन पडेल तट ।

कोणीयेकाचा सेवट । जाला पाहिजे ॥ ८ ॥
 बरें ईश्वर आहे साभिमानी । विशेष तुळजाभोवानी ।
 परंतु विचार पाहोनी । कार्ये करणें ॥ ९ ॥
 अखंडचि सावधाना । बहुत काये करावी सूचना ।
 परंतु कांहीं येक अनुमाना । आणिलें पाहिजे ॥ १० ॥
 समर्थापासीं बहुत जन । राहिला पाहिजे साभिमान ।
 निश्चळ करूनियां मन । लोक असती ॥ ११ ॥
 म्लेच दुर्जन उदंड । बहुतां दिसाचें माजलें बंड ।
 याकारणें अखंड । सावधान असावें ॥ १२ ॥
 सकळकर्ता तो ईश्वर । तेणें केला अंगिकारुं ।
 तथा पुरुषाचा विचार । विरळा जाणे ॥ १३ ॥
 न्याय नीति विवेक विचार । नाना प्रसंगप्रकार ।
 परीक्षिणें परांतर । देणें ईश्वराचें ॥ १४ ॥
 माहायत्न सावधपणें । समई धारिष्ट धरणें ।
 अद्भूतचि कार्ये करणें । देणें ईश्वराचें ॥ १५ ॥
 येश कीर्ति प्रताप महिमा । उत्तम गुणासी नाही सीमा ।
 नाही दुसरी उपमा । देणें ईश्वराचें ॥ १६ ॥
 देव ब्राह्मण आचार विचार । कितेक जनासी आधार ।
 सदा घडे परोपकार । देणें ईश्वराचें ॥ १७ ॥
 येहलोक परलोक पाहाणें । अखंड सावधपणें राहाणें ।
 बहुत जनाचें साहाणें । देणें ईश्वराचें ॥ १८ ॥
 देवाचा कैपक्ष घेणे । ब्रह्मणाची चिंता वाहाणें ।
 बहु जनासी पाळणें । देणें ईश्वराचें ॥ १९ ॥
 धर्मस्थापनेचे नर । ते ईश्वराचे अवतार ।
 जाले आहेत पुढें होणार । देणें ईश्वराचें ॥ २० ॥
 उत्तम गुणाचा ग्राहिक । तर्क तीक्षण विवेक ।
 धर्मवासना पुण्यश्लोक । देणें ईश्वराचें ॥ २१ ॥
 सकळ गुणांमधें सार । तजविजा विवेक विचार ।
 जेणें पाविजे पैलपार । अरत्रपरत्रीचा ॥ २२ ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 उत्तमपुरुषनिरूपणनाम समास सहावा ॥ ६ ॥ १८.६

समास सातवा : जनस्वभावनिरूपण

॥ श्रीराम ॥

जनाचा लालची स्वभाव । आरंभीं म्हणती देव ।
 म्हणिजे मला कांहीं देव । ऐसी वासना ॥ १ ॥
 कांहींच भक्ती केली नस्तां । आणी इच्छिती प्रसन्नता ।
 जैसैं कांहींच सेवा न करिता । स्वामीस मागती ॥ २ ॥
 कष्टेविण फळ नाही । कष्टेविण राज्य नाही ।
 केल्याविण होत नाही । साध्य जनीं ॥ ३ ॥
 आळसैं काम नासतें । हें तों प्रत्ययास येतें ।
 कष्टाकडे चुकावितें । हीन जन ॥ ४ ॥
 आधीं कष्टाचें दुःख सोसिति । ते पुढें सुखाचें फळ भोगिती ।
 आधीं आळसैं सुखावती । त्यासी पुढें दुःख ॥ ५ ॥

येहलोक अथवा परलोक । दोहिंकडे सारिखाच विवेक ।
 दीर्घ सूचनेचें कौतुक । कळलें पाहिजे ॥ ६ ॥
 मेळविती तितुकें भक्षिती । ते कठीण काळीं मरोन जाती ।
 दीर्घ सूचनेनें वर्तती । तेचि भले ॥ ७ ॥
 येहलोकींचा संचितार्थ । परलोकींचा परमार्थ ।
 संचितेविण वेथें । जीत मेलें ॥ ८ ॥
 येकदां मेल्यानें सुटेना । पुन्हा जन्मोजन्मीं यातना ।
 आपणास मारी वांचविना । तो आत्महत्यारा ॥ ९ ॥
 प्रतिजन्मीं आत्मघात । कोणें करावें गणीत ।
 याकारणें जन्ममृत्यु । केवी चुके ॥ १० ॥
 देव सकळ कांहीं करितो । ऐसैं प्राणीमात्र बोलतो ।
 त्याचे भेटीचा लाभ तो । अकस्मात जाला ॥ ११ ॥
 विवेकाचा लाभ घडे । जेणें परमात्मा ठाई पडे ।
 विवेक पाहातां सांपडे । विवेकी जनीं ॥ १२ ॥
 देव पाहातां आहे येक । परंतु करितो अनेक ।
 त्या अनेकास येक । म्हणों नये कीं ॥ १३ ॥
 देवाचें कर्तुत्व आणि देव । कळला पाहिजे अभिप्राव ।
 कळल्याविण कितेक जीव । उगेच बोलती ॥ १४ ॥
 उगेच बोलती मूर्खपणें । शाहाणपण वाढायाकारणें ।
 झुप्टिलागीं उपाव करणें । ऐसैं जालें ॥ १५ ॥
 जेहीं उदंड कष्ट केले । ते भाग्य भोगून ठेले ।
 येर ते बोलतचि राहिले । करंटे जन ॥ १६ ॥
 करंट्याचें करंट लक्षण । समजोन जाती विचक्षण ।
 भल्याचें उत्तम लक्षण । करंट्यास कळेना ॥ १७ ॥
 त्याची पैसावली कुबुद्धी । तेथें कैची असेल शुद्धी ।
 कुबुद्धी तेचि सुबुद्धी । ऐसी वाटे ॥ १८ ॥
 मनुष्य शुद्धीस सांडावें । त्याचें काये खरें मानावें ।
 जेथें विचाराच्या नावें । सुन्याकार ॥ १९ ॥
 विचारें येहलोक परलोक । विचारें होतसे सार्थक ।
 विचारें नित्यानित्य विवेक । पाहिला पाहिजे ॥ २० ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 जनस्वभावनिरूपणनाम समास सातवा ॥ ७ ॥ १८.७

समास आठवा : अंतर्देवनिरूपण

॥ श्रीराम ॥

ब्रह्म निराकार निश्चळ । आत्म्यास विकार चंचळ ।
 तथास म्हणती सकळ । देव ऐसैं ॥ १ ॥
 देवाचा ठावचि लागेना । येक देव नेमस्त कळेना ।
 बहुत देवीं अनुमानेना । येक देव ॥ २ ॥
 म्हणोनी विचार असावा । विचारें देव शोधावा ।
 बहुत देवांचा गोवा । पडोचि नये ॥ ३ ॥
 देव क्षत्रीं पाहिला । त्यासारिखा धातूचा केला ।
 पृथ्वीमधें दंडक चालिला । येणें रीतीं ॥ ४ ॥
 नाना प्रतिमादेवांचें मूळ । तो हा क्षत्रदेवचि केवळ ।

नाना क्षेत्रं भूमंडळ । शोधून पाहावें ॥ ५ ॥
 क्षत्रदेव पाषाणाचा । विचार पाहातां तयाचा ।
 तंत लागला मुळाचा । अवताराकडे ॥ ६ ॥
 अवतारी देव संपले । देहे धरुनी वर्तोन गेले ।
 त्याहून थोर अनुमानले । ब्रह्मा विष्णु महेश ॥ ७ ॥
 त्या तिही देवांस ज्याची सत्ता । तो अंतरात्माचि पाहातां ।
 कर्ता भोक्ता तत्वता । प्रतक्ष आहे ॥ ८ ॥
 युगानयुगें तिन्ही लोक । येकचि चालवी अनेक ।
 हा निश्चयाचा विवेक । वेदशास्त्रीं पाहावा ॥ ९ ॥
 आत्मा वर्तवितो शरीर । तोचि देव उत्तरोत्तर ।
 जाणीवरूपें कळिवर । विवेकें वर्तवी ॥ १० ॥
 तो अंतर्देव चुकती । धांवा घेऊन तीर्था जाती ।
 प्राणी बापुडे कष्टती । देवास नेणतां ॥ ११ ॥
 मग विचारिती अंतःकर्णी । जेथें तेथें धोंडा पाणी ।
 उगेंचि वणवण हिंडोनि । काये होतें ॥ १२ ॥
 ऐसा ज्यासी विचार कळला । तेणें सत्संग धरिला ।
 सत्संगें देव सांपडला । बहुत जनासी ॥ १३ ॥
 ऐसीं हे विवेकाचीं कामें । विवेकी जाणतील नेमें ।
 अविवेकी भुलले भ्रमें । त्यांस हें कळेना ॥ १४ ॥
 अंतरवेधी अंतर जाणे । बाहेरमुद्रा कांहींच नेणें ।
 म्हणोन विवेकी शाहणे । अंतर शोधिती ॥ १५ ॥
 विवेकेंविण जो भाव । तो भावचि अभाव ।
 मुखस्य प्रतिमा देव । ऐसें वचन ॥ १६ ॥
 पाहात समजत सेवटा गेला । तोचि विवेकी भला ।
 तत्वे सांडुनी पावला । निरंजनीं ॥ १७ ॥
 आरे जें आकारासी येतें । तें अवघेंच नासोन जातें ।
 मग गल्बल्यावेगळें तें । परब्रह्म जाणावें ॥ १८ ॥
 चंचळ देव निश्चळ ब्रह्म । परब्रह्मीं नाहीं भ्रम ।
 प्रत्ययज्ञानें निभ्रम । होईजेतें ॥ १९ ॥
 प्रचीतीविण जें केलें । तें तें अवघें वेर्थ गेलें ।
 प्राणी कष्टकष्टांचि मेलें । कर्मकचाटें ॥ २० ॥
 कर्मावेगळें न व्हावें । तरी देवास कासया भजावें ।
 विवेकी जाणती स्वभावें । मूर्ख नेणे ॥ २१ ॥
 कांहीं अनुमानलें विचारें । देव आहे जगदांतरे ।
 सगुणाकरितां निर्धारें । निर्गुण पाविजे ॥ २२ ॥
 सगुण पाहातां मुळास गेला । सहजचि निर्गुण पावला ।
 संगत्यागें मोकळा जाला । वस्तरूप ॥ २३ ॥
 परमेश्वरीं अनुसंधान । लावितां होईजे पावन ।
 मुख्य ज्ञानेंचि विज्ञान । पाविजेतें ॥ २४ ॥
 ऐसीं हे विवेकाचीं विवर्णें । पाहावीं सुचित अंतःकर्णें ।
 नित्यानित्य विवेकश्रवणें । जगदोधार ॥ २५ ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 अंतर्देवनिरूपणनाम समास आठवा ॥ ८ ॥ १८.८

समास नववा : निद्रानिरूपण
 ॥ श्रीराम ॥
 वंदूनियां आदिपुरुष । बोलों निद्रेचा विळास ।
 निद्रा आलियां सावकास । जाणार नाहीं ॥ १ ॥
 निद्रेनें व्यापिली काया । आळस आंग मोडे जांभया ।
 तेणेंकरितां बैसावया । धीर नाहीं ॥ २ ॥
 कडकडां जांभया येती । चटचटां चटक्या वाजती ।
 डकडकां डुकल्या देती । सावकास ॥ ३ ॥
 येकाचे डोळे झांकती । येकाचे डोळे लागती ।
 येक ते वचकोन पाहाती । चहुंकडे ॥ ४ ॥
 येक उलथोन पडिले । तिहीं ब्रह्मविणे फोडिले ।
 हुडकाचे टुकडे जाले । सुधी नाहीं ॥ ५ ॥
 येक टेंकोन बैसले । तेथेंचि घोरों लागले ।
 येक उताणे पसरलें । सावकास ॥ ६ ॥
 कोणी मुकुंडी घालिती । कोणी कानवडें निजती ।
 कोणी चक्रीं फिरती । चहुंकडे ॥ ७ ॥
 येक हात हालविती । येक पाये हालविती ।
 येक दांत खाती । कर्कराटें ॥ ८ ॥
 येकांचीं वस्त्रें निघोनि गेलीं । ते नागवींच लोळों लागलीं ।
 येकाचीं मुंडासी गडबडलीं । चहुंकडे ॥ ९ ॥
 येक निजेलीं अव्यावेस्तें । येक दिसती जैसीं प्रेते ।
 दांत पसरुनी जैसीं भूतें । वाईट दिसती ॥ १० ॥
 येक वोसणतचि उठिले । येक अंधारीं फिरों लागले ।
 येक जाऊन निजले । उकरड्यावरी ॥ ११ ॥
 येक मडकीं उतरिती । येक भोई चांचपती ।
 येक उठोन वाटा लागती । भलतीकडे ॥ १२ ॥
 येक प्राणी वोसणाती । येक फुंदफुंदों रडती ।
 येक खदखदां हासती । सावकास ॥ १३ ॥
 येक हाका मारूं लागले । येक बोंबलित उठिले ।
 येक वचकोन राहिले । आपुले ठाई ॥ १४ ॥
 येक क्षणक्षणा खुरडती । येक डोई खाजविती ।
 येक कढों लागती । सावकास ॥ १५ ॥
 येकाच्या लाळा गळाल्या । येकाच्या पिका सांडल्या ।
 येकी लघुशंका केल्या । सावकास ॥ १६ ॥
 येक राउत सोडिती । येक कर्पट ढेंकर देती ।
 येक खांकरुनी थुंकिती । भलतीकडे ॥ १७ ॥
 येक हागती येक वोकिती । येक खोंकिती येक सिंकिती ।
 येक ते पाणी मागती । निदसुन्या स्वरें ॥ १८ ॥
 येक दुस्वप्नें निबुंजले । येक सुस्वप्नें संतोषले ।
 येक ते गाढमुढी पडिले । सुषुप्तिमधें ॥ १९ ॥
 इकडे उजेडाय जाळें । कोण्हीं पढणें आरंभिलें ।
 कोणीं प्रातस्मरामि मांडिलें । हरिकिर्तन ॥ २० ॥
 कोणीं आठविल्या ध्यानमूर्ति । कोणीं येकांतीं जप करिती ।

कोणी पाठांतर उजळिती । नाना प्रकारें ॥ २१ ॥
 नाना विद्या नाना कळा । आपलाल्या सिकती सकळा ।
 तानमानें गायेनकळा । येक गाती ॥ २२ ॥
 मार्गे निद्रा संपली । पुढें जागृती प्राप्त जाली ।
 वेवसाई बुद्धी आपुली । प्रेरिते जाले ॥ २३ ॥
 जाता तत्वे सांडून पळाला । तुर्यैलिकडे गेला ।
 आत्मनिवेदनं जाला । ब्रह्मरूप ॥ २४ ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 निद्रानिरूपणनाम समास नववा ॥ १ ॥ १८.९

समास दहावा : श्रोताअवलक्षणनिरूपण
 ॥ श्रीराम ॥
 कोणीयेका कार्याचा साक्षप । कांहीं तन्ही घडे विक्षेप ।
 काळ साहे तें आपेंआप । होत जातें ॥ १ ॥
 कार्यभाग होत चालिला । तेणें प्राणी शोक जाला ।
 विचारहि सुचो लागला । दिवसेंदिवस ॥ २ ॥
 कोणीयेक प्राणी जन्मासी येतो । कांहीं तन्ही काळ साहे होतो ।
 दुःखाउपरी सुख देतो । देव कृपाळुपणें ॥ ३ ॥
 अवघाचि काळ जरी सजे । तरी अवघेचि होती राजे ।
 कांहीं सजे कांहीं न सजे । ऐसें आहे ॥ ४ ॥
 येहलोक अथवा परलोक । साधतां कोणीयेक विवेक ।
 अद्भूत होये स्वाभाविक । देणें ईश्वराचें ॥ ५ ॥
 ऐकल्याविण कळलें । सिकविल्याविण शहाणपण आलें ।
 देखिलें ना ऐकिलें । भूमंडळीं ॥ ६ ॥
 सकळ कांहीं ऐकतां कळे । कळतां कळतां वृत्ति निवळे ।
 नेमस्त मनामधें आकळे । सारासार ॥ ७ ॥
 श्रवण म्हणिजे ऐकावें । मनन म्हणिजे मनी धरावें ।
 येणें उपायें स्वभावं । त्रयलोक्य चाले ॥ ८ ॥
 श्रवणाआड विक्षेप येती । नाना जिनस सांगो किति ।
 सावध असतां प्रत्यय येती । सकळ कांहीं ॥ ९ ॥
 श्रवणी लोक बैसले । बोलतां बोलतां येकाग्र जाले ।
 त्याउपरी जे नूतन आले । ते येकाग्र नव्हेती ॥ १० ॥
 मनुष्य बाहेर हिंडोनी आलें । नाना प्रकारीचें ऐकिलें ।
 उदंड गलबलूं लागलें । उगें असेना ॥ ११ ॥
 प्रसंग पाहोन चालती । ऐसे लोक थोडे असती ।
 श्रवणी नाना विक्षेप होती । ते हे ऐका ॥ १२ ॥
 श्रवणी बैसले ऐकाया । अडों लागलीसं काया ।
 येती कडकडां जांभया । निद्राभरें ॥ १३ ॥
 बैसले सुचित करुनि मना । परी तें मनचि ऐकेना ।
 मार्गे होतें ऐकिलें नाना । तेंचि धरुनी बैसलें ॥ १४ ॥
 तत्पर केलें शरीर । परी मनामधें आणीक विचार ।
 कल्पना कल्पी तो विस्तार । किति म्हणौनि सांगावा ॥ १५ ॥
 जें जें कांहीं श्रवणी पडिलें । तितुकें समजोन विवरलें ।
 तरीच कांहीं सार्थक जालें । निरूपणी ॥ १६ ॥

मन दिसतें मां धरावें । ज्याचें त्यानें आवरावें ।
 आवरून विवेकें धरावें । अर्थातरी ॥ १७ ॥
 निरूपणी येऊन बैसला । परी तो उदंड जेऊन आला ।
 बैसतांच कासाविस जाला । त्रुषाकांत ॥ १८ ॥
 आधीं उदक आणविलें । घळघळां उदंड घेतलें ।
 तेणें मळमळूं लागलें । उठोनी गेला ॥ १९ ॥
 कर्पट ढेंकर उचक्या देती । वारा सरतां मोठी फजिती ।
 क्षणक्षणा उठोनी जाती । लघुशंकेसी ॥ २० ॥
 दिशेनें कासाविस केला । आवघेंचि सांडून धांविला ।
 निरूपणप्रसंगी निघोन गेला । अखंड ऐसा ॥ २१ ॥
 दृष्टांती कांहीं अपूर्व आलें । अंतःकर्ण तेंथेचि राहिलें ।
 कोठवरी काये वाचिलें । कांहीं कळेना ॥ २२ ॥
 निरूपणी येऊन बैसला । तो विंचुवें फणकाविला ।
 कैचें निरूपण जाला । कासाविस ॥ २३ ॥
 पोटांमधें तिडिक उठिली । पाठींमधें करक भरली ।
 चालक चिखल्या पुळी जाली । बैसवेना ॥ २४ ॥
 पिसोळा चाऊन पळाला । तेणें प्राणी दुश्चीत जाला ।
 कोणें नेटें गलबला केला । तेंथेचि धावें ॥ २५ ॥
 विषइ लोक श्रवणी येती । ते बायेकांकडेच पाहाती ।
 चोरटे लोक चोरून जाती । पादरक्षा ॥ २६ ॥
 होये नव्हे वादवेवाद । तेणें उदंड जाला खेद ।
 सिव्या गाळी अप्रमाद । होतां चुकला ॥ २७ ॥
 कोणी निरूपणी बैसती । सावकस गोष्टी लाविती ।
 हरिदास ते रें रें करिती । पोटासाठीं ॥ २८ ॥
 बहुत जाणते मिळाले । येकापुढें येक बोले ।
 लोकांचे आशये राहिले । कोण जाणे ॥ २९ ॥
 माझें होये तुझें नव्हे । ऐसी अखंड जयास सवे ।
 न्याये नीति सांडून धावे । अन्यायाकडे ॥ ३० ॥
 आपल्य थोरपणासाठीं । अच्यावाच्या तोंड पिटी ।
 न्याये नाही ते सेवटी । परम अन्याई ॥ ३१ ॥
 येकेकडे अभिमान उठे । दूसरेकडे उदंड पेटे ।
 ऐसे श्रोते खरे खोटे । कोण जाणे ॥ ३२ ॥
 म्हणोन जाणते विचक्षण । तें आधींच धरिती नेणेपण ।
 मूर्ख टोणपा आपण । कांहींच नाही ॥ ३३ ॥
 आपणाहून देव थोर । ऐसा जयास कळला विचार ।
 सकळ कांहीं जगदांतर । तेहिं राखावें ॥ ३४ ॥
 सभेमधें कळहो जाला । शब्द येतो जाणत्याला ।
 अंतरें राखों नाही सिकला । कैसा योगी ॥ ३५ ॥
 वैर करितां वैरचि वाढे । आपणास दुःख भोगणें घडे ।
 म्हणोनि शाहाण्याचे कुकडे । कळों आलें ॥ ३६ ॥
 अखंड आपणा सांभळिती । क्षुल्लकपण येऊं नेदिती ।
 थोर लोकांस क्षमा शांति । अगत्य करणें ॥ ३७ ॥
 अवगुणापासीं बैसला गुणी । आवगुण कळतो ततक्षणी ।

विवेकी पुरुषाची करणी । विवेकें होते ॥ ३८ ॥
 उपाये परियाये दीर्घं प्रेत्न । विवेकबळें नाना येत्न ।
 करील तयाचें महिमान । तोचि जाणे ॥ ३९ ॥
 दुर्जनीं वेवदरून घेतला । बाश्कळ लोकीं घसरिला ।
 विवेकापासून चवला । विवेकी कैसा ॥ ४० ॥
 न्याये परियाये उपाये । मूर्खास हें कळे काये ।
 मूर्खाकरितां चिवडा होये । मज्यालसीचा ॥ ४१ ॥
 मग ते शाहाणे नीट करिती । स्वयें साहोन साह्विती ।
 स्वयें करून करविती । लोकांकरवीं ॥ ४२ ॥
 पृथ्वीमधें उदंड जन । जनामधें असती सज्जन ।
 ज्यांकरितां समाधान । प्राणीमात्रासी ॥ ४३ ॥
 तो मनोगतांचीं आंगें जाणे । मान प्रसंग समये जाणे ।
 संतप्तालागीं निवऊ जाणे । नाना प्रकारें ॥ ४४ ॥
 ऐसा तो जाणता लोक । समर्थ तयाचा विवेक ।
 त्याचें करणें कांहिं येक । जनास कळेना ॥ ४५ ॥
 बहुत जनास चालवी । नाना मंडळें हालवी ।
 ऐसी हे समर्थपदवी । विवेकें होते ॥ ४६ ॥

विवेक येकांती करावा । जगदीश धारणेनें धरावा ।
 लोक आपला आणी परावा । म्हणोंचि नये ॥ ४७ ॥
 येकांती विवेक ठाई पडे । येकांती येत्न सांपडे ।
 येकांती तर्क वावडे । ब्रह्मांडगोळीं ॥ ४८ ॥
 येकांती स्मरण करावें । चुकलें निधान पडे ठावें ।
 अंतरात्म्यासरिसें फिरावें । कांहीं तरी ॥ ४९ ॥
 ज्यास येकांत मानला । अवघ्या आधीं कळे त्याला ।
 त्यावेगळें वडिलपणाला । ठावचि नाही ॥ ५० ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 श्रोताअवलक्षणनिरूपणनाम समास दहावा ॥ १० ॥ १८.१०
 ॥ दशक अठरावा समाप्त ॥

Encoded and proofread by Vishwas Bhide.
 Reproofread by P. D. Kulkarni

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
 Last updated August 6, 2014
 From <http://sanskritdocuments.org> .
 The text is prepared by volunteers and is
 to be used for personal study and research.
 The file is not to be copied or reposted for
 promotion of any website or individuals or for
 commercial purpose without permission.
 Help to maintain respect for volunteer spirit